

РОЗВИТОК МІЖНАРОДНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ У КОНТЕКСТІ СВІТОВОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Карачина Н.П., Савіцька О.О.

Вінницький національний технічний університет

У статті розглядається міжнародний туризм як одна із форм зовнішньоекономічних відносин України. Значну увагу присвячено аналізу тенденцій розвитку міжнародного туризму, у межах якого визначено необхідні умови для його розвитку, зазначено чинники, під впливом яких формується сфера міжнародного туризму в Україні. Доведено важливу роль розвитку міжнародного туризму для економіки країни.

Ключові слова: турист, туризм, міжнародний туризм, міжнародна економіка, ринок туристичних послуг, природно-ресурсний потенціал.

Постановка проблеми. В умовах сучасного формування глобальної економічної системи внаслідок поглиблення і динамізації міжнародного обміну товарами, послугами, інвестиціями, інноваціями тощо створюються нові можливості для ефективного розвитку всіх галузей світового господарства.

Під впливом бурхливого розвитку інфокомунікаційних технологій і міжнародних економічних зв'язків туризм перетворився на одну із найбільш представницьких галузей світової економіки. Про це свідчать дані Всесвітньої туристичної організації (UNWTO): щороку у світі здійснюється близько 1 млрд. подорожей, понад 52 відсотки з яких у межах країн Європи. Середнє зростання кількості поїздок між 2010 і 2020 роком становитиме щорічно 3,8%, а з часом кількість міжнародних прибуттів досягне 1,8 мільярда [9].

Усвідомлення важливості розвитку туризму, як ефективного засобу значних валютних надходжень, створення нових робочих місць, стимулу для розвитку соціальної та ринкової інфраструктури, потенційного об'єкту інвестування тощо зумовило актуальність наукових досліджень у цій сфері. Адже туризм є не тільки однією з форм людської життєдіяльності, але також і важливим суспільно-господарським явищем сучасного світу. Також прогнозується, що туристична галузь стане одним з найважливіших всесвітніх працедавців. Вже сьогодні завдяки туризму створено близько 150 млн. робочих місць, його розвиток впливає на сектори економіки: транспорт, торгівлю, зв'язок, будівництво, він є одним з найбільш перспективних напрямків розбудови економіки.

Доцільно відзначити, що особливого значення набуває розвиток туризму в Україні у контексті євроінтеграції на світовому, національному та регіональному рівнях.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій. Дослідженню явища туризму присвячені роботи вітчизняних авторів В.К. Бабарицької, О.О. Бейдика, І.В. Бережної, О.О. Любіцевої, О.Ю. Маліновської, В.І. Мацоли, В.П. Руденка, Т.І. Ткаченко, Н.В. Чорненької, і закордонних авторів: І.М. Балабанова, Ю.О. Веденіна, І.В. Зоріна, В.О. Квартальнова, В.С. Преображенського, Ф. Котлера, К.Купера, Д. Флетчера, Д. Гільберта, С. Ванхілла, Н.Ліппера та інших. Регіональний розвиток досліджений у роботах І.В. Бережної, П.Т. Бубенка, З.С. Варналія, Г.В. Ковалевського, В.А. Поповкіна, Л.М. Шутенка й ін.

Аналіз наукових праць свідчить, що багатьма вітчизняними і зарубіжними вченими розглядаються проблеми, у більшості випадків, присвячені висвітленню питань основних проблем, умов та чинників розвитку міжнародного туризму. В той час, як за

сучасних умов, доцільно зосередитися на розвитку міжнародного туризму в Україні під впливом процесів глобалізації та інтеграції.

Мета статті. Проаналізувати роль міжнародного туризму для світової економіки і дослідити шляхи та перспективи розвитку туристичної галузі України як засобу інтеграції у світовий простір.

Викладення основного матеріалу дослідження. Вперше про необхідність і важливість розвитку туризму було заявлено в Гаазькій декларації з туризму, на якій туризм виділений пріоритетним сектором економіки. ООН, Всесвітня туристична організація і ЮНЕСКО визнали XXI століття століттям туризму [1]. На міжнародному та державному рівнях відбулося переосмислення значення туризму в освітньому, культурологічному, соціально-економічному, політичному житті як важливої умови взаємного ознайомлення громадян різних країн з досягненнями світової цивілізації, скарбами духовної та матеріальної культури.

З прийняттям Закону України «Про туризм» було задекларовано сприятливі умови для підприємництва і розвитку туристично-рекреаційних регіонів, удосконалення і пропаганди національної культури в Україні та за її межами. На нашу думку, створення високорозвинутої конкурентоспроможної туристичної галузі в нашій країні приверне увагу іноземців, підвищить авторитет держави на світовому рівні, що в свою чергу сприятиме залученню зарубіжних інвестицій в країну. Принципово нова політична, економічна й соціальна ситуація, що склалася в Україні, її вихід як самостійного суб'єкта на міжнародну туристичну арену потребує системного державного підходу до організації туристичної галузі в нашій державі. Звичайно, в цьому випадку, центральною проблемою стає пошук інвестицій. Зрозуміло, що здійснення подібної акції вимагає великої організаційної підготовки і розробки відповідних законодавчих проектів.

Згідно із Законом України «Про туризм», до основних пріоритетних напрямів державної політики з розвитку туризму відносяться [7]:

- удосконалення правових засад регулювання туристичних відносин;
- становлення туристичного бізнесу як високо-рентабельної галузі економіки;
- заохочення національних та іноземних інвестицій у розвиток індустрії туризму та створення нових робочих місць;
- сприяння розвитку в'їзного та внутрішнього туризму, сільського та екологічного (зеленого) туризму;
- розширення міжнародного співробітництва у сфері туристичної діяльності та утвердження України на світовому туристичному ринку;

- гармонізація законодавства України про туризм до світових вимог, створення нормативної бази функціонування систем стандартизації та сертифікації робіт і послуг в туристичному бізнесі тощо.

У розпорядженні Кабінету Міністрів України від 1.08.2013 р. № 638-р «Про схвалення Концепції Державної цільової програми розвитку туризму та курортів на період до 2022 року» зазначено розвиток галузі за двома основними напрямками.

Перший – економічний. Владою проводитиметься лібералізація підприємницької діяльності у сфері туризму, виведення її з тіньового сектора економіки, створення передумов державно-приватного партнерства для більш ефективного управління туристичною спадщиною і підвищення якості сервісу в туристичному секторі України.

Другий напрям – інформаційний. Грамотна, ефективна інформаційна політика повинна нівелювати негативний образ України за кордоном в очах потенційних туристів та інвесторів, що сприятиме розвитку галузі [5].

Прийняті останніми роками керівні документи на різних рівнях управління у сфері туризму визначають два головні напрями і, відповідно, цілі розвитку туристичної галузі в Україні: перший – становлення туризму як високорентабельної галузі економіки, другий – формування конкурентоспроможного на світовому ринку вітчизняного туристичного продукту. За першим напрямом документами передбачено вживання заходів з упровадження ефективних методів управління та механізмів фінансово-економічного регулювання, стимулювання підприємницької та інвестиційної діяльності, створення нових робочих місць. У результаті очікується збільшення частки туристичної галузі у ВВП та надходжень від туристичної діяльності до державного та місцевих бюджетів. Другий напрям – популяризація національного туристичного продукту, досягнення світових стандартів у наданні туристичних послуг, а також спрощення процедур, зокрема, митних, візових тощо, під час їх отримання іноземними туристами. Це сприятиме активізації участі України в міжнародному поділі праці, очікується також, що вона посяде провідні позиції на світовому ринку туристичних послуг. Зауважимо, що процес їх реалізації розпочався [8].

Ситуація, що склалася у туристичній сфері, потребувала термінових і дієвих заходів для подолання кризових явищ та інтенсифікації виробництва туристичного продукту із забезпеченням необхідної його якості. Підґрунтям для прийняття і здійснення таких заходів стало формування цілеспрямованої державної політики в галузі туризму з визначенням пріоритетів її розвитку, а саме: вдосконалення правових засад регулювання відносин у галузі; забезпечення становлення туризму як високорентабельної галузі економіки України, заохочення національних та іноземних інвестицій у розвиток індустрії туризму, створення нових робочих місць; розвиток міжнародного та внутрішнього туризму, зокрема сільського та екологічного (зеленого); розширення міжнародного співробітництва, утвердження України на світовому туристичному ринку; створення сприятливих для розвитку туризму умов шляхом спрощення та гармонізації податкового, валютного, митного, прикордонного та інших видів регулювання. Водночас було посилено соціальну складову туризму шляхом передбачення надання пільг дітям, молоді, людям похилого віку, інвалідам та малозабезпеченим громадянам. Засобом реалізації зазначених пріоритетів мали стати державні цільові та регіональні програми розвитку туризму [11].

Для багатьох країн міжнародний туризм став найприбутковішою галуззю економіки, а доходи від нього – важливою складовою національних бюджетів. Подорожі та туризм стимулюють розвиток інвестиційних проектів з розбудови транспортної та готельно-туристичної інфраструктури (зокрема, аеропортів, шляхів, морських портів, реставрацію історичних пам'яток, музеїв, розвиток природних охоронних зон), що підвищує і якість життя корінного населення, і обслуговування туристів [10].

За даними Державної туристичної адміністрації України, на цю галузь припадає 10% виробленого у світі валового продукту, близько 35% світової торгівлі послугами, а також майже 11% світових інвестицій. В країнах ЄС туризм сприяє підвищенню сукупного валового внутрішнього продукту на 8%, економічному зростанню на 11%, а кількість робочих місць в туристичній індустрії становить близько 12% загальної чисельності (табл. 1).

Таблиця 1

Рейтинг Всесвітньої ради туризму та подорожей на 2012рік

Місце	Прямий внесок туризму до зайнятості	тис. роб. місць
1	Індія	25 041
2	Китай	22 756
3	США	5 569,3
	Середньосвітовий	793,7
24	Німеччина	734,4
29	Туреччина	516,4
35	Україна	385,5
40	Польща	309,2

Джерело: [4]

Протягом останніх років прибутки від міжнародного туризму збільшувалися щорічно в середньому на 9%, темпи їх зростання випереджають аналогічні показники експорту таких товарів-«лідерів» світової торгівлі, як нафтопродукти, автомобілі, телекомунікаційні матеріали, текстильна продукція [4].

Відзначимо, що туризм є однією з небагатьох галузей світового господарства, де постійно зростає кількість робочих місць, що у 1,5 раза перевищує цей середньогалузевий показник в інших сферах економічної діяльності. Робочі місця та туристичні підприємства зазвичай створюються в менш розвинутих регіонах країн базування, що сприяє поліпшенню економічної ситуації та заохочує місцевих жителів не полишати традиційні зони мешкання у пошуках економічно привабливіших місць проживання. Активно розвивається так званий сільський туризм, який у країнах Європи розглядають як найефективніший шлях соціального розвитку сільських занепадаючих регіонів, шлях до забезпечення зайнятості сільського населення, яке витісняється зі сфери матеріального виробництва внаслідок науково-технічного прогресу.

За даними звіту Міжнародної ради з подорожей і туризму (World Travel and Tourism Council) в 2012 році у сфері подорожей і туризму безпосередньо працювало майже 73,7 млн. осіб, або 2,8% зайнятих у світовому господарстві, а у суміжних з туризмом галузях – ще близько 215 млн. осіб (8,1% працездатного населення планети). За кількістю зайнятих лідерство належить Китаю, Індії, США, Індонезії, Японії, Бразилії, Росії, Німеччині, Іспанії та Франції. Очікується, що зайнятість у зазначених сферах світового господарства до 2014 році сягне 8,6% працездатного населення Землі [11]. Відмічають також,

що в туристичній сфері України спостерігаються позитивні тенденції, які проявляються у збільшенні кількості внутрішніх, в'їзних та виїзних туристів, інвестицій, надходжень платежів до бюджету та зайнятих у туристичній сфері (рис. 1).

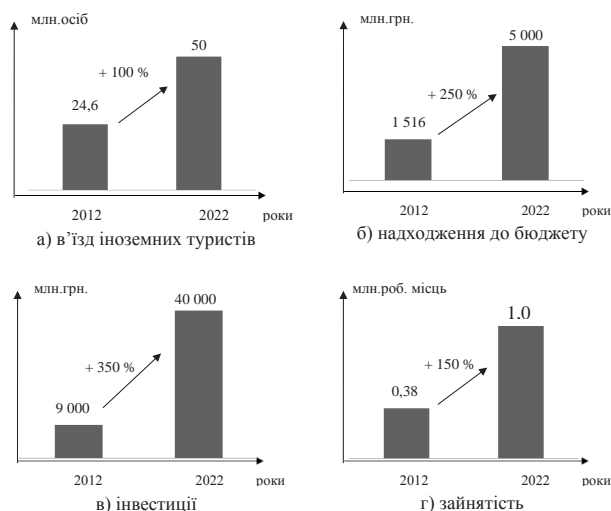

Рис. 1. Прогнозовані результати розвитку туристичної галузі України

Джерело: [3]

За оцінкою Всесвітньої туристичної організації, наша країна вже посідає 9-е місце в Європі та 14-те у світі за кількістю туристів, що відвідують країну (табл. 2). Водночас із урахуванням природно-кліматичних умов, кількості об'єктів всесвітньої культурної спадщини, Україна може до 2022 року вдвічі збільшити кількість іноземних туристів – до 50 млн. на рік. Це, на думку експертів, дозволить збільшити загальну кількість робочих місць в туристичній галузі з 400 тис. до 1 млн., а надходження до бюджету в цьому випадку зростуть з 1,5 млрд. до 5 млрд. грн. З огляду на природно-кліматичні умови Україна має великий потенціал для розвитку «зеленого» туризму, підкреслюють експерти Співпраці сприяння розвитку сільського «зеленого» туризму. За їх даними, всього в країні об'єктів «зеленого» туризму приблизно 950, хоча потенційно приймати туристів можуть не менше 1 млн. будинків із 6–7 млн. домогосподарств у сільській місцевості [2].

Таблиця 2
Рейтинг країн світу за в'їздом туристів на 2012 рік, UNWTO

№	Країна
1	Франція
2	США
3	Китай
4	Іспанія
5	Італія
14	Україна
15	Тайланд

Джерело: [9]

Водночас у туристичній галузі України лишаються і нерозв'язані проблеми. Зокрема, за загальною кількістю туристів, які відвідали країну, Україна ще значно поступається іншим країнам, що межують з нею, зберігаються помітні регіональні диспропорції у розвитку туризму, досі рекреа-

ційно-туристичний потенціал більшості областей України використовується недостатньо. Серед інших проблем – повільні темпи зростання обсягів інвестицій у розвиток матеріальної бази туризму; невідповідність значної частини туристичних закладів міжнародним стандартам; недостатній розвиток туристичної, сервісної та інформаційної інфраструктури в зонах автомобільних шляхів та міжнародних транспортних коридорів; неузгодженість питань щодо використання рекреаційних ресурсів та їх збереження [2].

Одним з основних джерел фінансування туризму є бюджетне фінансування за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів. Фінансове забезпечення заходів державної підтримки туристичної галузі здійснюється в межах видатків центрального органу виконавчої влади в галузі туризму, передбачених в державному бюджеті на відповідний рік.

Очевидними (рис. 2) є незначні обсяги бюджетного фінансування туристичної галузі. В 2013 році український туризм отримав на 20 % менше ніж в 2012 році. За підрахунками фахівців, дане фінансування є недостатнім, аби галузь могла нормально функціонувати й розвиватися.

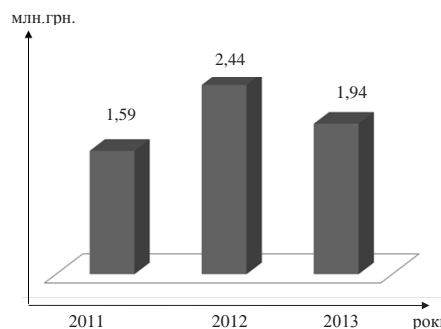

Рис. 2. Обсяг бюджетного фінансування заходів у сфері туризму

Джерело: [3]

В 2013 році обсяг платежів від сфери туризму до бюджетів всіх рівнів збільшився порівняно з 2012 роком майже на 13% і перевищив 1,59 млрд. гривень (рис. 3).

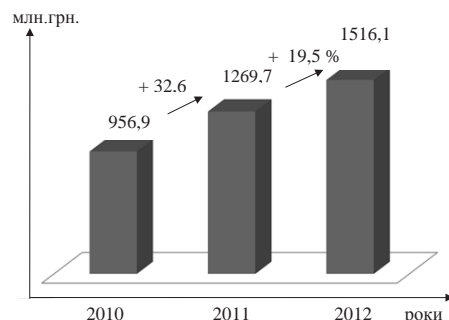

Рис. 3. Динаміка надходжень до бюджету від туристичної діяльності

Джерело: [3]

Зокрема, на 8,6% виросли надходження від туристичного збору – 41,7 млн. гривень. З 2010 року в туристичній галузі України зростання платежів до бюджету склало більше 66% (в 2010 році платежі від сфери туризму в Україні склали 956,9 млн. гривень) [4].

Активізація міжнародного співробітництва у розвитку іноземного туризму, посилення його ко-

мунікаційних функцій та формування позитивного іміджу України може здійснюватися як на рівні держави, так і шляхом участі в роботі відповідних міжнародних організацій. Нині Україна розвиває міжнародне туристичне співробітництво у рамках ВТО, Центральньо-Європейської ініціативи (ЦЕІ), співпрацює з Європейським Союзом, Радою Європи, Радою держав Балтійського моря, ГУАМ тощо. Його стратегічною метою є: створення єдиного туристичного простору як зони вільної торгівлі туристичними послугами та свободи туристичного руху; ефективне використання туристично-рекреаційного потенціалу для інтенсифікації туристичних потоків; розробка спільного конкурентоспроможного туристичного продукту країн-учасниць (зокрема, міжнародних туристичних маршрутів «Туризм по Шовковому шляху», по рекреаційних зонах Чорноморського узбережжя, річок Дунай та Дніпро), спільне просування турпродукту на міжнародному ринку; підвищення економічної ефективності туризму як передумови соціально-економічного розвитку країн та активізації цивілізаційно-комунікаційних зв'язків [6].

Укладення міжурядових угод і угод між спеціалізованим національним та іноземними органами управління туризмом про співробітництво у сфері туризму (на сьогодні такі угоди укладено з 28 країнами і готується низка нових), зокрема опрацювання питань про можливість розширення застосування безвізового режиму за обміну туристичними групами, є чинником інтенсифікації двосторонніх відносин та поглиблення інтеграції передусім на

субрегіональному рівні. Співпраця з міжнародними організаціями, зокрема над створенням і просуванням на світовому ринку спільних туристичних продуктів, є вагомим чинником інтеграції України у світовий простір, а також євроінтеграції.

Висновки і пропозиції. Узагальнюючи вищевикладене, важливо наголосити на тому, що, на нашу думку, розвиток туризму в Україні виконуватиме позитивну роль у соціально-економічному зміцненні країни лише за умови його поступового та паралельного розвитку з іншими сферами суспільного життя. Туризм може бути не лише чинником економічного зростання і виходу країни на світовий туристичний ринок, а й засобом усебічної інтеграції у світовий економічний простір на засадах реалізації його комунікативно-інтеграційної складової. Стабільний розвиток туристичної індустрії є можливим за умов співробітництва держави та бізнесу. Для цього необхідно створити прийнятні умови для ведення бізнесу, стимулювання конкуренції, залучення інвестицій, підвищення мобільності трудових ресурсів, розвиток співробітництва держави та бізнесу. Забезпечення високої якості складових туристичного продукту стане можливим через впровадження дієвої системи класифікації й сертифікації об'єктів туристичних відвідувань та туристичної інфраструктури, зокрема засобів розміщення і закладів харчування, стандартизацію послуг для туристів, ліцензування видів туристичної діяльності, впровадження прогресивного міжнародного досвіду державного управління та регулювання, а також новітніх технологій.

Список літератури:

1. Белеєнко Л.Б. Tourism Industry: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Л.Б. Белеєнко. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2005. – С. 18
2. Вітчизняна туристична галузь має величезний потенціал для розвитку // Інформаційно – аналітичний бюлетень КМУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.info-kmu.com.ua/2013-10-11-000000am/article/16434822.html>
3. Державне агентство України з туризму та курортів. Туризм – рушій соціально-економічного розвитку країни (2011-2013). XIII Міжнародний економічний форум. – 2013. – С. 18.
4. Державна служба статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
5. Кабінет міністрів України Розпорядження від 1 серпня 2013 р. № 638-р «Про схвалення Концепції Державної цільової програми розвитку туризму та курортів на період до 2022 року» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/638-2013-p>
6. Писаревський І.М. Організація туризму: підручник / І.М. Писаревський, С. О. Погасій, М.М. Покоłodна та ін.; за ред. І.М. Писаревського. – Х.: ХНАМГ, 2008. – 541с.
7. Про туризм: Закон України від 15.09.95 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 31. – Ст. 241.
8. Проект: Стратегія сталого розвитку туризму і курортів в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.vincult.org.ua/p2_1.php
9. Світова туристична організація UNWTO [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unwto.org>
10. Толочко А.О. Міжнародний туризм як фактор оптимізації національного розвитку / А.О. Толочко // 36. наук. праць. Вип. 62. – К.: ІСЕМВ НАН України, 2009. – С. 145-155.
11. Трохимець О.І. Розвиток туризму в Україні та його стратегічне значення для національної економіки / О.І. Трохимець // Науково-виробничий журнал «Держава та регіони». – 2012. – № 3. – С. 62-67.

Карачина Н.П., Савицкая О.О.

Винницький національний технічний університет

РАЗВИТИЕ МЕЖДУНАРОДНОГО ТУРИЗМА В УКРАИНЕ В КОНТЕКСТЕ МИРОВОЙ ИНТЕГРАЦИИ

Аннотация

В статье рассматривается международный туризм как одна из форм внешнеэкономических отношений Украины. Значительное внимание уделено анализу тенденций развития международного туризма, в рамках которого определены необходимые условия для его развития, отмечены факторы, под влиянием которых формируется сфера туризма в Украине. Доказано важную роль в развитии международного туризма для экономики страны.

Ключевые слова: турист, туризм, международный туризм, международная экономика, рынок туристических услуг, природно-ресурсный потенциал.

Karachyna N.P., Savitska O. O.
Vinnitsa National Technical University

INTERNATIONAL TOURISM DEVELOPMENT IN UKRAINE IN THE CONTEXT OF GLOBAL INTEGRATION

Summary

The paper considers the international tourism as one of the form of foreign economic activity in Ukraine. This is being conducted the analysis of tendencies for the development of international tourism, the organizational mechanism for its functioning, within which there had been specified the specific conditions, necessary for its development, determined the factors influencing the formation of sphere of international tourism in Ukraine. There had also been proved the significant role of development of international tourism for the economy of the country.

Keywords: tourist, tourism, international tourism, international economics, tourism market, natural resource potential.

УДК 658.15:334.231

РОЛЬ КОНТРОЛЛИНГА В СОВРЕМЕННОЙ СИСТЕМЕ УЧЕТА, КОНТРОЛЯ И УПРАВЛЕНИЯ ОРГАНИЗАЦИЕЙ

Сыроижко В.В.

Федеральное государственное бюджетное образовательное учреждение
Высшего профессионального образования
«Воронежский государственный университет»

Кульнева И.И., Щерблыкина Н.И.

Воронежский институт кооперации (филиал)
Автономной некоммерческой организации
Высшего профессионального образования
«Белгородский университет кооперации, экономики и права»

Одним из новейших направлений в развитии теории и практики управления организацией является контроллинг. О нем много говорят и пишут, активно занимаются разработкой и внедрением. Многие специалисты склоняются к тому, что современный бизнес не может обойтись без системы контроллинга. Подобно современному навигационному оборудованию корабля он надежнее ориентирует организацию в бурном море рыночных отношений, чем прежние системы планирования и учета, которые в лучшем случае выполняли роль обычного компаса. Современная концепция контроллинга на сегодняшний день переживает этап преобразования.

Ключевые слова: контроллинг, управление организацией, учет затрат, бюджетирование, управленческий учет, стратегический менеджмент, ценовая политика, контроль и планирование затрат, создание потенциала.

Постановка проблемы. Управление организацией – это сложный процесс, и успех во многом зависит от системности и целостности восприятия менеджерами объективной реальности, интеллектуальных возможностей транспонирования сегодняшних тенденций в будущее. На современном уровне управления на первый план выходят не столько погоня за прибылью или рынками сбыта, сколько глобальные стратегические цели: регулирование нематериальных факторов, обеспечение выживания фирмы на долгосрочном этапе развития, кадры, гудвилл, экология, социальная сфера.

Анализ последних исследований и публикаций. Понятие «контроллинг» вошло в лексикон менеджеров относительно недавно – на рубеже 70-х – 80-х годов прошлого столетия. Контроллинг, судя по зарубежной литературе, – понятие довольно широкое. В последнем немецком издании «Лексикона экономики предприятия» он определен как концепция информации и управления. Каждому этапу управления соответствует различный комплекс мер, реализуемых предприятием или организацией в качестве стратегии.

На сегодняшний день «необходимость применения стратегических методов управления доказана на практике» [10, с. 134]. На Западе

за-интересовались проблемами управления стратегией достаточно давно. Это, в частности, подтверждает схема К. Лиссмана [11], отражающая ход эволюции управленческих систем (рис 1.). Как видно из схемы, тенденция развития экономических инструментов управления такова, что конечным ви-

Рис. 1. Иерархия систем управления по К. Лиссману [11, с. 124]